

zakona koji ga uznemiravaju i stvarajući nove zakone; i nešto dalje: "Četvrto mišljenje koje je nespojivo s prirodom države je ovo, da je onaj koji drži suverenu vlast podređen građanskim zakonima... Suveren nije podređen onim zakonima koje on sam, tj. država stvara, zbog toga što biti subjekat zakonu znači biti subjekat državi, tj. njenom suverenom predstavniku, koji je upravo on. Kod njega se ne radi o podređenosti već o slobodi od zakona. Ova greška, postavljajući zakone iznad zakona, postavlja iznad njega i sudiju i vlast koja ga može kazniti a ovo znači novog suverena pa i sledećeg iz istog razloga i tako u beskonačnost, sa konfuzijom i razgradnjom države koji iz ovoga slijede."

7 Vidi Bobio 1984: "čak je i za minimalnu definiciju demokratije, kakva je ona koju predlažem, neophodan", uz univerzalno pravo glasa i princip većine, "i treći uslov – neophodno je da su oni koji su pozvani da odlučuju ili koji su pozvani da izaberu one koji odlučuju stavljeni pred realne alternative i da su obezbeđeni uslovi za izbor između jednog i drugog. Kako bi se ovaj uslov ostvario, neophodno je da su onima koji su pozvani da odlučuju obezbeđena takozvana prava na slobodu, na mišljenje, na izražavanje sopstvenog mišljenja, na skup, na udruživanje itd. Ustavne norme koje daju ova prava nijesu u pravom smislu te riječi pravila igre – ona su samo preliminarna pravila koja omogućavaju odvijanje igre.". Analogno, Kelsen kaže: "Demokratija bez javnog mnjenja je suprotnost u sebi. Utoliko ukoliko se javno mnjenje može javiti tamo gdje su garantovane slobode mišljenja, sloboda govora, štampe i religije, demokratija koincidira s političkim liberalizmom, iako ne koincidira nužno s ekonomskim liberalizmom" – gdje je jasno da ovo "koincidiranje" čini od prava na slobodu suštinsku i supstancijalnu dimenziju demokratije.

9 Protagora: "Atinjani, i drugi, kada je u pitanju sposobnost umještosti stvaranja ili neke druge umiještosti, smatraju da mali broj treba da uzme učešća u deliberacijama. A ako neko osim ovih malobrojnih želi da daje savjete, ne trpe ga, kao što ti kažeš – i iz dobrog razloga, kažem ja. Ali kada se okupe u skupštini radi pitanja koje se tiču političke vrline, i mora se postupati isključivo na osnovu pravde i umjerenosti, prirodno je da oni prihvate savjet bilo koga, s obzirom na nužno uvjetenje da svi učestvuju u ovoj vrlini, inače polis ne bi postojao".

10 Aristotel: "Čini se da se može tvrditi da masa treba da bude suverena u državi umjesto najboljih, kojih je svega nekolicina: to podrazumjeva poteškoće, ali je možda i istinito. Može u stvari biti da su mnogi, iako pojedinačno nijesu izuzetni, kada se skupe zajedno superiorni njima, ne uzeti pojedinačno već u njihovom totalitetu, kakav je slučaj sa zajedničkim obredima u poređenju sa onima koji se prave o trošku jednog. U stvarnosti, s obzirom da su mnogi, svako ima dio vrline i mudrosti i kada se okupe zajedno, u masi, postaju čovjek sa mnogo nogu, sa mnogo ruku, sa mnogo čula, tako postaju čovjek s mnogim izvanrednim karakteristikama i inteligencijom."

11 "Opšta volja je uvijek ispravna i uvijek teži javnoj koristi" (Ruso): "Kada čitav narod odlučuje o čitavom narodu, on nema ništa drugo u obziru osim sebe samog... Onda je predmet o kojem se odlučuje opšti. Ovo ja zovem zakonom... Na osnovu ovog pojma se odmah vidi da se ne treba više pitati... da li zakon može biti nepravedan, zbog toga što niko nije nepravedan prema samom sebi... Sebi narod uvijek želi dobro, ali ga ne vidi uvijek iz sebe. Opšta volja je uvijek ispravna ali sud koji je vodi nije uvijek prosvećen. Neophodno je da se predmeti vide takvi kakvi jesu, a nekada kakvi bi se trebali pojaviti, pokazati dobar put koji traži, sačuvati ga od zavodljivosti partikularnih volja, približiti njenim očima mjesta i vremena, napraviti protivtežu između prisutnih i osjetnih privlačnosti i opasnosti dalekih i sakrivenih zala. Privatni pojedinci vide dobro koje odbijaju; javnost želi dobro koje nevidi. Svima je u jednakoj mjeri potrebo vođstvo".